

Landbouwcursus biedt tijdloze inspiratie

Kosmos en aarde

zien met nieuwe ogen

In de tijd waarin de Landbouwcursus plaatsvond, heerste veel maatschappelijke onrust, net als nu. De Landbouwcursus bracht en brengt nieuwe inzichten die verder reiken dan landbouw alleen – ze werken verbindend, vredestichtend en bieden hoop voor de toekomst.

Toen Rudolf Steiner in 1924 in Koberwitz zijn landbouwvoordrachten hield, waren de maatschappelijke omstandigheden waarin dit moest gebeuren allesbehalve stabiel. De Eerste Wereldoorlog, waarin naar schatting 17 miljoen mensen het leven lieten, lag met al zijn verschrikkingen nog vers in het geheugen. Tijdens deze oorlog vond ook de Russische Revolutie plaats, die enerzijds – ook met veel geweld – een einde stelde aan een feodale maatschappij waaruit zelfs het lijfeigenschap nog niet helemaal verdwenen was, en die anderzijds de ideeën van de klassenstrijd wereldwijd op de voorgrond bracht.

‘Europa van de angst’

Met een hyperinflatie beleefde Europa de

economische naschokken van de wereldoorlog. Maar ook de psychologische gevolgen zouden nog lang nazinderen. Vooraf had niemand verwacht dat de oorlog zo lang zou aanslepen en dat het aantal slachtoffers zo’n omvang zou nemen. Europa haalde na de wapenstilstand enigszins opgelucht adem, maar velen bleven bijna onherstelbaar gebukt gaan onder het besef welke vernietigende krachten in het mensenbestaan schuilgaan.

Ondertussen riep het Verdrag van Versailles, waarmee niet alleen de vrede werd getekend, maar ook de schuldvraag van de Eerste Wereldoorlog eenzijdig werd beslecht, in Duitsland duistere krachten wakker die nauwelijks twee decennia later de Tweede Wereldoorlog onafwendbaar zouden maken.

De Eerste Wereldoorlog was niet uit het niets opgedoken. Een politiek, economisch, cultureel en sociaal verdeeld Europa werd het ‘Europa van de angst’ door de uitvinding van de stikstofsynthese uit de lucht. Springstoffen op basis van luchtstikstof maakten een nooit eerder geziene bewapeningswedloop mogelijk, die vroeg of laat onvermijdelijk moest uitmonden in een gewelddadig internationaal conflict.

Opvoeding tot vrede

Uitgerekend in diezelfde periode ontwikkelde zich de antroposofie. Terwijl de wereld zich voorbereidde op de oorlog, werden in de antroposofie de kiemen gelegd voor wat in de nasleep van die oorlog zo onmisbaar zou zijn: opvoeding tot vrede, heling, zorg en een nieuwe maatschappijstructuur, waarin geestesleven, rechtsleven en economie niet langer bron zouden zijn van verdeeldheid en conflict, maar hun terechte plaats zouden innemen.

Noch de oorlog, noch de wapenstilstand hadden echter bezinning gebracht. Na de Eerste Wereldoorlog was Europa meer dan ooit verdeeld, en in de greep van materialisme, hebzucht en sociale onrust.

In die naoorlogse periode ging de synthese van luchtstikstof onverminderd door, maar werd een andere toepassing van stikstofzouten aangeprezen: meststof voor de landbouw. Het succes stond eigenlijk al bij voorbaat vast. Overal werden onderzoekskringen opgericht die proefvelden aanlegden om het nut van deze nieuwe meststof aan te tonen. Voor het ‘begerig’ oog waren de resultaten zonder meer spectaculair. De meer kritische

waarnemers stelden echter ook een achteruitgang in de kwaliteit vast.

Levende stikstof verzorgt gevoeligheid

De vragen van deze kritische waarnemers vormden de aanleiding voor de Landbouwcursus. Rudolf Steiner nam deze vragen zeer ernstig. In zijn terugblik op de cursus noteert hij : “Wij hebben hier werkelijk met een vraagstuk te maken dat in de meest uitgesproken zin een vraagstuk is van kosmisch-aards formaat. Met name bij de landbouw wordt het duidelijk dat er uit de geest krachten moeten worden geput die nu nog volkomen onbekend zijn, en die niet alleen van belang zijn om de landbouw een beetje te verbeteren, maar in feite om het menselijk leven – de mens moet tenslotte leven van wat de aarde opbrengt – ook in fysieke zin op aarde te laten voortbestaan.”

In de Landbouwcursus is stikstof een van de centrale thema’s: “Stikstof giet over alles een soort voelend leven uit.” In de composthoop, in de bodem en op het veld zorgt de stikstof ervoor dat de organen van het bedrijfsorganisme elkaar goed kunnen aanvoelen, en dus goed op elkaar kunnen inspelen. In de 3de voordracht zegt Steiner daarover: “Stikstof is het belevende medium. Ook in het menselijk zenuw-zintuigstelsel is het de stikstof die de beleving van het waargenomen doorgeeft; hij is in werkelijkheid de drager van de beleving.” En in diezelfde voordracht geeft hij ook aan dat de landbouw een heel ander karakter krijgt als de boer zich door meditatie ontvankelijk maakt voor de openbaringen van de stikstof.

Stuurt de stikstof onze innerlijke beleving van wat we waarnemen? En is er een onderscheid tussen de dode, minerale, synthetische stikstof, en de stikstof die levend een levend wezen binnenkomt? Leidt de dode stikstof onze waarnemingen “neerwaarts”, waar ze vermengd worden met begeerte, driften, en misschien zelfs het helemaal verliezen van zichzelf, waardoor geweld mogelijk wordt? Of brengt de levende stikstof onze waarnemingen op een hoger plan – de gevoeligheid om menselijk te zijn, liefdevol, behulpzaam en vrij van zelfzucht?

Wat als de dode, minerale stikstof, die in een neerwaartse beweging vier jaar lang de oorlog had gevoed, ook de menselijke voeding in haar greep krijgt?

Sociale impuls

Onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog had Rudolf Steiner alles in het werk gesteld om de sociale driegeleding in de politieke aandacht te brengen als mogelijke leidraad voor de sociale heropbouw van Europa. In een voordracht in 1923 gaf hij aan dat dit niet gelukt was, omdat de menselijke geest er nog niet rijp voor was. Een initiatief om het onderwijs te vernieuwen – de oprichting van de Waldorfschule – ging wel van start. De Landbouwcursus luidde in feite een nieuwe reeks van initiatieven in, die een belangrijke impact op het sociale mogelijk maakten. Tijdens de Landbouwcursus gaf Rudolf Steiner ook een reeks voordrachten over Karma, en een drietal voordrachten voor jongeren. Van Koberwitz reisde hij meteen door naar Jena, waar hij met een volgende cursus de heilpedagogie initieerde. Rudolf Meyer, die ook bij

de Landbouwcursus aanwezig was, schrijft daarover: “Een storm van daden was het die Rudolf Steiner in die tijd van het ene werk naar het andere voerde; hij toonde geestdriftige jongeren de weg naar nieuwe beroepen en lichtende idealen om voor te werken.” Na afloop van de Landbouwcursus was Steiner zelf heel opgetogen. Aan Günther Wachsmuth, die hem vergezelde op zijn reis naar Jena, vertrouwde hij toe: “Nu hebben we weer een grote stap voorwaarts genomen.” En na enkele ogenblikken nadenken in stilte voegde hij eraan toe: “Nu hebben we ook dit belangrijke werk volbracht.” Later schrijft Wachsmuth hierover: “Zelden heb ik Rudolf Steiner na een volbrachte taak zo vreugdevol en zichtbaar gelukkig gezien als in dit ogenblik na de landbouwbijsamenkomst tot uitdrukking kwam. Tijdens de treinreis kwam hij er nog meermaals in opgewekte woorden op terug.”

Nieuwe inzichten, hoop en kracht

Deelnemers van toen, en vooral jonge deelnemers, hebben later getuigd hoe belangrijk de Landbouwcursus in hun leven is geweest. Zo schrijft Wilhelm Rath: “Dat ik tot de Landbouwcursus werd toegelaten, heeft mijn hele verdere leven bepaald (...). De kosmische krachtbron van de plantengroei, het geestelijke dat in kalk, klei en kiezel verborgen is, de stoffen van het eiwit, geschilderd als de dragers van een scheppende werkzaamheid – voor mij kwamen daarin oeroude mysteriën weer tot leven, als een moderne inwijdingsweg in de geheimen van de grote, scheppende natuur. De jeugdtoespraak

waarmee Rudolf Steiner de Landbouwcursus voor ons afsloot, heeft mij later voor het landbouwberoep doen kiezen.” In feite was de Landbouwcursus – die niet toevallig in de Pinkstertijd plaatsvond – voor velen ook echt hun persoonlijke Pinksterervaring. Een plotseling gegrepen worden door het vuur van een nieuwe begeestering, het naar buiten treden – de wereld in – met een boodschap die over (her)leven gaat en die voor iedereen en in elke taal verstaanbaar is (vgl. Handelingen 2).

Günther Wachsmuth blikt in 1929 nogmaals terug op de Landbouwcursus: “Met de im-

Tijdens het lezen voelt het alsof de voordrachten actueler zijn dan ooit

pulsen die in deze cursus hun aanvang vonden, en waarvan de betekenis zich uitstrekt tot een onafzienbaar verre toekomst, keerden de deelnemers naar hun werkplekken terug, gesterkt met nieuwe inzichten, hoop en kracht. Voor velen onder hen was de landbouw door zijn geestloos materialistische industrialisering alleen nog een last geworden. Plotseling zagen zij juist van dit beroep opnieuw de diepe geestelijke achtergronden. Zij gingen met volledig veranderde inzichten, met nieuwe liefde aan het werk met bodem, planten en dieren.”

Van last tot vreugde

In de recente winter-rondzendbrief van de

Landbouwsectie in het Goetheanum, schrijft Manfred Klett dat dit Pinkstergebeuren zich nog voortdurend vernieuwt, overal in de wereld waar mensen samenkomen om biodynamisch in de praktijk te brengen of ervaringen uit te wisselen: “Men ervaart het handelen als dienst aan de natuur, leert de mede-wereld, de kosmos en de aarde met nieuwe ogen zien. De arbeid, die in het technische tijdperk tot last is geworden, wordt weer vreugde, men ervaart dat men wat men doet kan liefhebben. Men leeft in het gevoel met eigen handen mee te werken aan het toekomstige worden van mens en aarde. Alleen al in het praktisch toepassen van de maatregelen die in de Landbouwcursus gegeven zijn, kan men beleven hoe een spirituele samenhang van ideeën in het werk binnen vloeit, in het werk ervaarbaar wordt en zich verwerkelijkt.”

De tijd waarin de Landbouwcursus plaatsvond, vertoont opvallende gelijkenissen met onze dagen: tegenover de wereldoorlog van toen staat de overal-ter-wereld-oorlog vandaag. Verdeeldheid, egoïsme en materialisme vieren hoogtij. Sociale onlusten en boerenprotesten zijn – eveneens wereldwijd – aan de orde van de dag.

Tot heling van de aarde

Wie dit jaar in Dornach was voor de internationale landbouwconferentie, kan het niet ontgaan zijn dat de Landbouwcursus nog steeds op dezelfde manier verbindend, vreedstichtend en toekomst-oriënterend werkt als in het interbellum. Duizend mensen, waaronder veel boeren, uit meer dan vijftig landen, vierden in het Goetheanum 100 jaar

Landbouwcursus met een niet mis te verstane boodschap: samen naar de volgende eeuw BD-landbouw, over alle grenzen heen. Recent klonk het nog in een van de leesgroepen die ik mocht begeleiden: “Tijdens het lezen voelt het alsof de voordrachten actueler zijn dan ooit. Maar dat is wellicht ook inherent aan de Landbouwcursus, dat hij voor alle tijden is, en altijd van toepassing.” Overall, voor altijd, en voor alle boeren. Ehrenfried Pfeiffer noteerde destijds wat Rudolf Steiner daar zelf over zei: “De werking van de preparaten en de methode moet er voor allen zijn, voor alle landbouwers. De biologisch-dynamische landbouwmethode kan door elke landbouwer worden aangenomen. Het komt er vooral op aan dat de zegen van de preparaten op grote oppervlakten over de ganse aarde wordt uitgebreid, om de voedingskwaliteit van de veldvruchten in de meest omvattende mate te verbeteren, en tot heling van de aarde.”

Tekst: Koen Dhoore, themaredacteur van deze Dynamisch Perspectief. Hij is docent bij Landwijzer en begeleidt groepen die samen de Landbouwcursus lezen

Foto: de feestavond ter ere van 100 jaar biodynamisch tijdens de internationale conferentie in het Goetheanum.

